

Методичні основи психолого-педагогічної підготовки студентів вищих навчальних закладів у форматі Болонського процесу

Резюме. В статье рассматриваются методические основы психолого-педагогической подготовки студентов разных специальностей с использованием кредитно-модульной системы обучения.

Summary. In this article is handled methodical base of psychic-pedagogical training of students of different specialties using credit modulated system of education.

Сучасний стан вищої освіти характеризується її розвитком і удосконаленням на рівні міжнародних вимог, відображених у Болонській декларації. Відбувається перехід до гуманістично-демократичної парадигми освіти, впроваджуються нові освітні стандарти, вводиться двоступенева система – базова (бакалавр) і повна (магістр), оновлюються змістові частини навчальних програм, система контролю якості підготовки студентів тощо [3]. Отже, модернізація національної системи освіти, забезпечення якісної фахової підготовки студентів вищих навчальних закладів, здатних до професійної мобільності, компетентності й конкурентоспроможності на сучасному ринку праці є актуальною проблемою вищої школи.

Вирішення цих питань стає можливим завдяки впровадженню нових підходів до планування й організації навчального процесу у ВНЗ, покращанню методичного і матеріально-технічного забезпечення навчальних дисциплін. Саме тому у вищих закладах освіти України інтенсивно впроваджується кредитно-модульна система організації навчального процесу.

Кредитно-модульне навчання, наголошує І. Цимбалюк, – це процес засвоєння навчальних модулів, що включають зміст, мету, завдання, мотивацію на якісне засвоєння знань, методи й форми навчально-пізнавальної діяльності,

корекцію, самооцінку й оцінку результатів засвоєння знань, умінь і навичок [7]. Таке навчання, зауважує Є. Прасолов, дозволяє краще зорієнтуватися студентам у процесі засвоєння різноманітної навчальної інформації, знайти власну освітню траєкторію, а також забезпечує активну взаємодію студентів з викладачем [4].

У нинішніх умовах невід'ємною складовою професійної підготовки студентів усіх спеціальностей вищої кваліфікації є психолого-педагогічна підготовка. Знання, уміння й навички з психології та педагогіки: по-перше, необхідні для самовдосконалення, саморозуміння і самореалізації; по-друге, допоможуть майбутнім фахівцям підвищити ефективність власної професійної діяльності, досягти певних успіхів у роботі; по-третє, дадуть можливість у разі необхідного стати педагогом не лише власних дітей, але й колег (підлеглих), допомагаючи їм у професійному зростанні. Психолого-педагогічна підготовка сприяє як забезпеченню гармонійного розвитку особистості, так і збереженню психічного здоров'я.

Проблеми психолого-педагогічної підготовки студентів вищих навчальних закладів досліджуються й розкриваються у працях таких науковців: А. Алексюка, В. Бондаря, С. Гончаренка, М. Грищенка, І. Зязюна, Д. Ніколаєнка, О. Савченко, Л. Хомич, М. Ярмаченка та ін. Водночас у наукових дослідженнях висвітлюються, передусім, аспекти психолого-педагогічної підготовки студентів педвузів. Питання ж вивчення основ психології та педагогіки студентами інших спеціальностей залишаються недостатньо вивченими.

Таким чином, із розвитком української державності, відродженням національної самобутності, проголошенням курсу на інтеграцію в Європейський освітній простір виникає необхідність більш детального вивчення методичних основ психолого-педагогічної підготовки спеціалістів різних галузей із впровадженням кредитно-модульної системи навчання.

Метою даної статті є розкриття сутності методичних основ психолого-педагогічної підготовки студентів ВНЗ в умовах входження України до Європейського освітнього простору та обґрунтування їх компонентів.

Поняття методичних основ професійної підготовки спеціалістів розкривається у працях відомих науковців по-різному. Як зазначає О. Савченко, "методика навчального предмета – це часткова дидактика, теорія навчання певного навчального предмета; розглядає різні форми взаємодії викладання й учіння в оволодінні змістом конкретного предмета" [5; 358]. Методичні основи професійної підготовки, за переконаннями О. Богінч, передбачає врахування дидактичних закономірностей її організації відповідно до мети й змісту фахової підготовки майбутнього спеціаліста [1]. На думку даного автора, фахова підготовка у вищій школі має включати такі компоненти:

- 1) зміст підготовки, визначення мети, завдань та специфіки професійної кваліфікації;
- 2) методи, прийоми, засоби навчальної взаємодії, форми організації навчання;
- 3) педагог як організатор процесу навчання, розвитку і виховання;
- 4) суб'єкт навчання як активний учасник навчальної діяльності, який здобуває професійний досвід і уміння творчо його застосовувати у майбутній діяльності [1].

Основними компонентами психолого-педагогічної підготовки, вважає Л. Хомич, є: мета, функції, структура, зміст, форми й методи її реалізації, контроль, які, взаємодіючи один з одним, визначають ефективність підготовки спеціалістів [6]. Спираючись на дослідження науковців, проаналізуємо основні компоненти методичних основ психолого-педагогічної підготовки студентів різних спеціальностей вищої кваліфікації.

Психологія та педагогіка – людинознавчі науки, що стають усе необхіднішими в життєдіяльності людини загалом та в її професійній діяльності, оскільки сьогодні людина займає домінуючу позицію в усіх

соціальних перетвореннях, що відбуваються в сучасному економічному і культурному розвитку країни. Саме тому психолого-педагогічні знання відіграють досить важливе значення в підготовці сучасних фахівців різних галузей.

Метою навчального курсу "Психологія і педагогіка" є оволодіння студентами теоретичними знаннями з даних наук і розвиток умінь застосовувати ці знання у майбутній професійній діяльності, формування у студентів психолого-педагогічної культури як складової частини високого рівня професіоналізму майбутніх спеціалістів і виховання потреби особистісного розвитку.

Зміст психолого-педагогічної підготовки ґрунтується на основних принципах системного підходу, відображаючи основні вимоги типової програми вищих навчальних закладів. Він передбачає ознайомлення студентів з основними закономірностями розвитку та функціонування психіки людини, що дозволить у майбутньому об'єктивно оцінювати як власний, так і психологічний статус інших людей, ефективно встановлюючи з ними контакт. Крім того, знання основ психічних процесів та індивідуально-психологічних властивостей особистості надасть можливість вдосконалювати психологічний клімат у колективі, гармонізувати взаємини з оточуючими. Засвоєння принципів і методів дидактики надасть можливість студентам досконало опанувати програму вузу та застосовувати ці знання в життєвій практиці. Знання з теорії виховання допоможуть майбутнім спеціалістам оволодіти прийомами самовиховання, самовдосконалення й сприятимуть зосередженості на морально-етичних аспектах у процесі фахової діяльності. Слід зауважити, що викладачеві, розробляючи заняття, необхідно враховувати специфіку професійної кваліфікації студентів.

Засвоєння знань студентами з психології і педагогіки певною мірою визначається сукупністю різноманітних форм, методів і прийомів організації навчального процесу. Основною формою організації процесу навчання у вузі є лекція, під час якої викладач повідомляє науковий матеріал, систематизує й

узагальнює здобуті знання, формує на їх основі ідейні погляди, переконання, світогляд, розвиває пізнавальні й професійні інтереси майбутніх спеціалістів [2; 324]. Існують різні види лекцій, однак практика доводить, що ефективнішими з них є нетрадиційні:

- 1) проблемні лекції, на яких студенти здобувають нові знання через проблемність питання, завдання чи ситуації, запропоновані лектором;
- 2) візуальні лекції, коли у ході викладу матеріалу викладач використовує електронні комп'ютерні та мультимедійні технології, аудіо-, відеотехніку, картини, малюнки, слайди, таблиці, графіки, моделі й ін.;
- 3) бінарні лекції, у процесі яких матеріал викладається у формі діалогу двох викладачів, можливо, різних наукових шкіл;
- 4) лекції із заздалегідь запланованими помилками, що передбачає контроль студентів за поданою інформацією, пошук помилок, їх виправлення та обговорення;
- 5) лекції-конференції, на яких студенти презентують завчасно підготовлені доповіді з певної проблеми, а викладач підсумовує сказане, доповнюючи та уточнюючи інформацію, та інші види лекцій.

Іншими формами навчальної діяльності є семінарські, практичні та лабораторні заняття, на яких поглиблюються, систематизуються й закріплюються знання, відбувається перевірка знань, прищеплюються навички самостійної роботи. На цих заняттях слід поєднувати різноманітні методи й прийоми організації навчальної діяльності: рольові, пізнавальні ігри та інші завдання творчого характеру, створення цікавих ситуацій, навчальні дискусії, захисти рефератів, обговорення доповідей, розв'язання практичних психологічних та педагогічних задач тощо. Це дає можливість студентам не тільки здобувати та закріплювати теоретичні знання, але й навчитися застосовувати їх на практиці.

Процес навчання має бути тісно пов'язаний з виховним процесом, оскільки сьогодні, на жаль, проблема виховання студентів залишається у полі зору, переважно, кураторів груп. Саме у процесі викладання курсу "Психологія

і педагогіка" робота націлена на формування у студентів толерантності, поваги один до одного та до викладачів, уміння висловлювати власну думку й уважно прислухатися до думки інших, розвиток культури мовлення.

Удосконалення форм організації навчання можливе за умови впровадження інноваційних технологій: особистісно-орієнтованої технології, рефлексивної технології, групової роботи у процесі навчання, технології формування творчої особистості та інших. З нашого погляду, доцільно залучати студентів до процесу пошуку та створення інноваційних форм навчання, що сприяє розвитку й реалізації їх творчого потенціалу.

Психолого-педагогічна підготовка спеціалістів не можлива без самостійної роботи студентів, яка має носити цілеспрямований характер. Самостійна науково-пізнавальна робота – основа успішного навчання. Запорука її успіху – ефективне педагогічне керівництво з боку викладача, наявність відповідного методичного забезпечення з урахуванням сучасних освітніх інформаційних технологій.

Усвідомлюючи важливе значення самостійної навчальної діяльності у процесі формування фахівця, слід намагатися якнайповніше реалізувати її формуючі й розвивальні можливості через застосування широкого спектру форм самостійної роботи: самостійного вивчення студентами теоретичного матеріалу у ході підготовки до занять; виконання практичних завдань за поданими у посібнику рекомендаціями та в процесі роботи з навчальною і науковою літературою; самостійної підготовки доповідей, рефератів із даної проблеми, підготовки до участі в диспутах на різні теми тощо.

Курс "Психологія і педагогіка" поділяється на навчальні модулі – задокументовані завершені частини освітньо-професійної навчальної дисципліни, що реалізується відповідними організаційними формами навчального процесу вищої школи. Кожен навчальний модуль завершується підсумковим контролем знань і одержанням рейтингової оцінки за різні види навчальної діяльності студента: відвідування лекцій і практичних занять, ведення конспектів лекцій, усні відповіді на практичних заняттях, виконання

практичних завдань, експрес-опитування або міні-виступи на практичних (семінарських) заняттях, розв'язування тестів, підготовка реферату (кресворду з теми), виконання підсумкових контрольних робіт, інше.

У процесі вивчення дисципліни „Психологія і педагогіка” доцільно застосовувати такі види контролю:

1) попередній – здійснюється переважно з діагностичною метою перед вивченням нової теми чи на початку семестру для визначення загального рівня підготовки студентів, аби визначити організацію їх навчально-пізнавальної діяльності. Такий контроль здійснюється на семінарських заняттях і включає в себе перевірку теоретичного матеріалу, який засвоюється студентами в процесі вивчення інших дисциплін. Попередній контроль проводиться методом фронтального усного опитування або написанням самостійної роботи;

2) поточний – здійснюється на семінарських заняттях у формі усного й письмового опитування на основі теоретичних питань та рекомендованої літератури; тестових завдань; розв'язування ситуаційних задач тощо;

3) періодичний (тематичний) – здійснюється на підсумкових семінарських заняттях і має дві цільові функції: перевірку засвоєння студентами системотворчих моментів лекцій, що читаються з дисципліни, і стимулювання поглибленого вивчення певного обсягу матеріалу. Такий контроль здійснюється методом написання контрольних робіт, проведення індивідуальних консультацій, виконання тестових завдань;

4) підсумковий – має на меті перевірку рівня засвоєння знань і умінь студентів за семестр, на час завершення курсу навчання. Здійснюється у формі екзамену після закінчення вивчення всієї дисципліни „Психологія і педагогіка”. Оцінка успішності студента є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння змістових модулів.

У ході дослідження рівня ефективності засвоєння психолого-педагогічних знань, умінь і навичок студентами слід застосовувати як традиційні, так й інноваційні методи контролю:

- усне опитування (індивідуальне, фронтальне, комбіноване) з основних питань семінарських занять та окремих питань, що розглядалися на лекціях;
- письмовий контроль у формі самостійної чи контрольної роботи, виконання завдань, вправ, розв'язання психологічних і педагогічних задач;
- тестовий і програмований контроль, які дають змогу ефективно використати час та об'єктивно оцінити рівень підготовленості студентів;
- взаємоконтроль і самоконтроль, що сприяють вихованню відповідальності, чесності, почуття власної гідності тощо.

Викладач як організатор процесу навчання, розвитку і виховання має дотримуватися принципів особистісно-орієнтованого навчання, демократизації, гуманізації навчального процесу, використання сучасних досягнень науки і передового психолого-педагогічного досвіду, зв'язку теорії з життям. Обов'язковою умовою є збагачення навчально-методичного забезпечення дисциплін, модифікація програм, пошук інноваційних форм організації навчальної діяльності, співпраця зі студентами.

Таким чином, результати аналізу дослідження свідчать, що за таких умов студенти вищих навчальних закладів різних спеціальностей мають можливість правильно спланувати пізнавальну діяльність, що дозволяє їм краще засвоїти знання з дисципліни "Психологія і педагогіка" і стимулює розвиток творчого потенціалу особистості. Студенти вчаться вирішувати професійні завдання у роботі з персоналом і соціальними групами, налагоджувати ділові міжособистісні стосунки, а також прагнуть до самовдосконалення. Методичні основи психолого-педагогічної підготовки, що включають провідні ідеї сучасної педагогічної науки (суб'єкт-суб'єктивні відносини у навчально-виховному процесі, доцільність використання форм, методів, прийомів і засобів навчання, об'єктивний контроль тощо) забезпечують результативність цієї підготовки й потребують постійного удосконалення, що й слугуватиме предметом подальшого дослідження.

Література:

1. Богініч О. Методичні основи системи професійної підготовки майбутніх вихователів здійснення фізкультурно-оздоровчої роботи. – Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Серія "Педагогічні науки". – Випуск 3-4 (55-56). – Полтава, 2007. – С. 21-29.
2. Варій М.Й., Ортинський В.Л. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. – К.: "Центр учбової літератури", 2007. – 376 с.
3. Модернізація вищої школи України і Болонський процес // Освіта України. – 9 грудня 2003 р. - № 92 (490).
4. Прасолов Є.Я. Проблеми адаптації першокурсників в умовах кредитно-модульної рейтингової системи навчання // Демократичні процеси та демократична освіта – основи розвитку соборності в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 січня 2005 р. – Полтава: АСМІ, 2005. – С. 407-410.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
6. Хомич Л.О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів: Автореф. дис. ...докт. пед. наук. – К., 1999. – 38 с.
7. Цимбалюк І.М. Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс: Навчальний посібник. – К.: ВД "Професіонал", 2005. – 656 с.

Ключові слова: психолого-педагогічна підготовка, методичні основи, освіта, кредитно-модульна система, особистість.

Ключевые слова: психолого-педагогическая подготовка, методические основы, образование, кредитно-модульная система, личность.

Key words: psychic-pedagogical training, methodical base, education, credit modulated system, person.